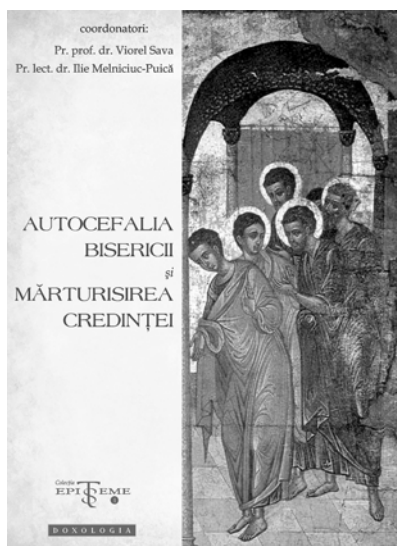

RECENZII

Autocefalia Bisericii și mărturisirea credinței, coordonatori: Pr. prof. dr. Viorel Sava și Pr. lect. dr. Ilie Melniciuc Puică, Colecția „Episteme”, Editura „Doxologia”, Iași, 2011, 566 p.

Volumul de față este rodul simpozionului internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, în 2010, an declarat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române „An omagial al Crezului Ortodox și al Autocefaliei românești”.

Autocefalia Bisericii și mărturisirea credinței cuprinde „contribuțiile științifice ale unor ierarhi, profesori de teologie din străinătate și din țară și ale unor doctoranzi

ai Facultăților de Teologie Ortodoxă din România, prezentate în cadrul simpozionului” (p. 14).

Autorii studiilor volumului, în număr de treizeci și cinci, al căror șir îl deschid Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, provin de la mai multe facultăți de teologie din străinătate și din țară (reprezentanți ai facultăților de teologie din București, Iași, Sibiu, Târgoviște, Constanța, Oradea, Arad).

Volumul este organizat în două părți, după cele două mari teme ale Anului omagial: cea dintâi, și cea mai mare ca întindere, fiind dedicată Crezului ortodox, iar cea de-a doua dedicată Autocefaliei românești, dar și Patriarhatului Bisericii Ortodoxe Române, consecință directă a dobândirii autocefaliei în anul 1885.

Din această perspectivă, credem că volumul aduce o valoroasă contribuție atât la îmbogățirea tezaurului Ortodoxiei universale, prin referatele dedicate crezului, cât și

la cel al patrimoniului teologiei românești, prin referatele care au avut ca temă autocefalia Bisericii noastre.

Referitor la partea închinată crezului, referatele susținute au abordat o tematică variată și complexă. Cea dintâi o reprezintă crezul din perspectivă istorică, având în vedere că Hristos Însuși Se întrupează în istorie, că Biserica a apărut în istorie, că învățătura ei a fost formulată în istorie etc.

Din referatele prezentate a reieșit că simbolul de credință niceo-constantinopolitan, formulat în anii 325 și 381, a fost precedat de alte formule de credință, practicate mai cu seamă, cum este firesc, în cadrul Botezului (pp. 420-443). S-a insistat apoi pe relația dintre mărturisirea de credință concentrată în crez și Tradiție (pp. 25-30), după cum și apărarea lui (a crezului) de marele ierarh capadocian Sfântul Vasile cel Mare (pp. 84-116).

Alte studii au accentuat dimensiunea liturgică a crezului (pp. 173-188), plecând de la faptul că el nu este o simplă formulă de credință, ci constituie un moment de seamă din cadrul Sfintei Liturghii, având în vedere că este rostit înainte de epicleză (pp. 74-84 și 443-455). Doar mărturisind dreapta credință, putem săvârși Sfânta Taină a Euharistiei, dar și alte Sfinte Taine, cum este cea a Botezului, în timpul căreia simbolul de credință se rostește chiar de trei ori (pp. 30-54).

Dar mărturisirea de credință, cel puțin în Ortodoxie, nu se face

doar prin rostirea crezului în cadrul anumitor Taine sau slujbe, întrucât cultul în sine nu este altceva decât prezentarea acestuia în forme foarte dezvoltate, detaliate (pp. 164-173, 189-212).

Un studiu interesant este cel care abordează legătura intrinsecă dintre „mărturie și martiraj” ca „dovezi ale credinței și ale iubirii lui Hristos” (pp. 189-212).

Dar crezul, dincolo de dimensiunile istorică și liturgică, are și una biblică și chiar una misionară. Din acest motiv, unele contribuții au avut în vedere cele două aspecte. În ultimă instanță, întreaga lucrare a Bisericii are un temei biblic și o determinare misionară. Cu atât mai mult însă crezul. El are puternice temeuri biblice, iar formularea și mărturisirea lui au o reală valoare misionară (pp. 345-360, 455-478).

Partea a doua, mult mai redusă, abordează cele două înfăptuiri de seamă din istoria Bisericii noastre: Autocefalia și Patriarhatul, cel din urmă fiind consecință directă a celei dintâi.

Dacă primul studiu se referă la Moldova, în perioada premergătoare dobândirii autocefaliei, ca cea care singură dintre Țările Române și-a manifestat, cu puține excepții, autocefalia *de facto* pe toată durata existenței ei ca mitropolie (pp. 503-526), celelalte referate prezintă atât urmările autocefaliei „în plan liturgic” (pp. 534-550), cât și „deschiderea misionară care a urmat

după obținerea autocefaliei și a ridicării la rang de patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române” (pp. 550-565). Ultimul referat din partea a doua a volumului abordează o problematică viitoare, dar cu rădăcini în trecut și cu preocupare în prezent. Este vorba de „viitorul Sfânt și Mare Sinod” (pp. 526-534).

Dacă până aici am prezentat cele două părți ale volumului în ordinea enunțului lor în titulatura Anului omagial, respectiv „crezul ortodox și autocefalia”, cuvântul de deschidere al Simpozionului, ca și de binecuvântare a noului an universitar, rostit de Întâistătătorul Bisericii lui Hristos din Moldova, Înaltpreasfințitul Părinte Teofan face o fericită sinteză între cele două teme: „Mărturisirea dreptei credințe – responsabilitatea Bisericii Autocefale” (pp. 23-24).

Având în vedere că la evenimentul mai sus menționat a luat

parte și Întâistătătorul Bisericii lui Hristos din România, Preafericitul Părinte Daniel, cuvântul acestuia, referitor la vocația și misiunea Teologiei ca „știință a mântuirii și a bucuriei veșnice” este de stringentă actualitate. În același timp însă, împlinirea acestei misiuni trebuie să devină idealul fiecărui teolog și al fiecărei școli teologice. Din acest punct de vedere, consider că acest mesaj de binecuvântare ar trebui citit public, „cu glas înalt”, la începutul și binecuvântarea fiecărui an universitar în școlile de teologie din România.

Felicitănd pe autori pentru prețioasele referate, exprimându-mi, încă o dată, încrederea în plusul de valoare adus de volumul de față Ortodoxiei universale și românești, îl recomand pentru lectura și biblioteca fiecărui student teolog sau iubitor de Biserica lui Hristos.

Pr. prof. dr. Ion VICOVAN

Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, tom. I, EIBMBOR, București, 2006, 823 p.

Cu câțiva ani în urmă (2006) a apărut la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, cu binecuvântarea patriarhului de vrednică pomenire Teoctist, o operă de sinteză dedicată Bisericii noastre, cuprinzând viața și misiunea ei între anii 1885 și 2000.

Lucrarea, în două volume, semnată de părintele profesor universitar doctor Alexandru Moraru, titularul disciplinei Istoria Bisericii Ortodoxe Române de la Facultatea

de Teologie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, face parte dintr-un proiect mai amplu, inițiat de Patriarhul Teoctist, dorindu-se a fi o lucrare fundamentală închinată celei mai vechi instituții românești: Biserica.

În sus-pomenitul proiect au mai fost cooptați academicianul profesor dr. Emilian Popescu, pentru istoria Bisericii noastre în secolele I-XIV, și academicianul preot profesor dr. Mircea Păcurariu, pentru secolele XV-XIX (până la 1885). Ultima perioadă (1885-2000) a acestui semnificativ proiect i-a fost încredințată părintelui profesor care deja a publicat opera ce face obiectul rândurilor de față.

Având în vedere atât vechimea, cât și lucrarea complexă și valoroasă a Bisericii noastre, o asemenea inițiativă se impunea cu necesitate. Este adevărat că în acest domeniu, cel puțin în ultimele decenii, au apărut o mulțime de lucrări semnate de renumiți istorici, cum ar fi Nicolae Iorga, Nicolae Dobrescu, Nicolae M. Popescu, Alexandru Ciurea, Nicolae Șerbănescu, Mircea Păcurariu, Emilian Popescu și alții.

Întrucât însă cea mai mare parte dintre ele abordează diverse aspecte din istoria Bisericii Ortodoxe Române, este mai mult decât binevenită apariția unei ample lucrări, de sinteză, privind întemeierea, evoluția și rolul Bisericii în istoria bimilenară a poporului nostru,

din toate punctele de vedere. Și acest gol, prin lucrarea de față, și sperăm și prin cele ce vor urma, va fi umplut, punând, astfel, la dispoziția celor interesați de istoria Bisericii noastre un instrument de lucru indispensabil.

Volumul III, tom. I, intitulat *Biserică. Națiune. Cultură*, tratează, în patru părți, fiecare având mai multe capitole, următoarele teme: organizarea și dezvoltarea instituțională a Bisericii Ortodoxe Române, ierarhia și canonicitatea, spiritualitatea și relația Biserică-Stat-Societate.

În prima parte, autorul prezintă, succint, situația provinciilor istorice ale României (Principatele Unite, Transilvania, Bucovina și Basarabia) din punct de vedere politic, social, administrativ, precum și implicarea reprezentanților de seamă ai Bisericii la Unirea Mică (1859) și apoi la Unirea Mare (1918) (pp. 13-32). Tot aici, autorul se referă la unul dintre momentele fundamentale din istoria Bisericii noastre, respectiv dobândirea autocefaliei (pp. 33-36), dar și la organizarea bisericească din perioada respectivă: Mitropolia Ungrovlahiei (cu episcopiile sufragane: Râmnic-Noul Severin, Buzău și Argeș), Mitropolia Moldovei (cu episcopiile: Romanului, Hușilor și Dunărea de Jos), Mitropolia Transilvaniei (cu episcopiile Aradului și Caransebeșului), Mitropolia Bucovinei și Mitropolia Basarabiei, cu ierarhii care le-au păstorit (pp. 37-89).

Un capitol distinct este închinat *Istoriei Bisericii Române dintre anii 1918 (de la Marea Unire) și 30 decembrie 1947* (proclamarea Republicii Populare Române), problemele abordate referindu-se la situația generală a Bisericii Ortodoxe Române (BOR). După înfăptuirea României Mari (pp. 90-91), ridicarea Bisericii noastre la rang de Patriarhie și realizările ei atât în perioada menționată, cât și după această dată (pp. 92-112: *Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române*, înființarea de noi eparhii: Episcopia Misionară Ortodoxă Română din America, Episcopia Maramureșului, Episcopia Olteniei și Episcopia Timișoarei), precum și organizarea Patriarhiei Române, cu ierarhii de seamă.

O atenție specială acordă autorul *perioadei comuniste*, ea fiind dezvoltată în patru subcapitole: prezentare generală a BOR (schimbările, din punct de vedere administrativ, în ceea ce privește eparhiile Bisericii noastre, respectiv trecerea unora sub alte jurisdicții, de exemplu, mitropoliile Bucovinei și Basarabiei; ridicarea în rang a altor eparhii, cum ar fi cea a Timișoarei și cea a Craiovei, și desființarea altora, ca Mitropolia Olteniei, Episcopia Armatei și cea a Maramureșului etc., dar și punerea în retragere, pensionarea forțată, precum și trimiterea în reclusiune monastică a unor ierarhi ca: Tit Simedrea al Bucovinei, Nifon Criveanu

al Olteniei, Visarion Puiu al Bucovinei, Irineu Mihălcescu al Moldovei, Cosma Petrovici al Dunării de Jos, Lucian Triteanu al Romanului, Policarp Morușca al Americii, arhieriei Athanasie Dincă, Emilian Antal, Veniamin Pocitan, Trandafir Scorobet, Pavel Șerpe, Eugen Laiu, mitropolitul Efrem Enăcescu al Basarabiei, episcopul Grigore Leu al Hușilor, episcopul Veniamin Nistor al Caransebeșului, episcopul Nicolae Popovici al Oradiei, mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului ș.a.; refacerea (parțială) a unității bisericești, „Biserica românească în plină dictatură comunistă”, organizarea bisericească și ierarhii ei de seamă între anii 1948 și 1989 (pp. 148-188). Descriind, evident foarte sumar, perioada comunistă, autorul precizează că „Biserica Ortodoxă a acceptat o linie moderată în raporturile ei cu statul comunist, un *gen de pogorământ*, din care biruitoare a ieșit tot Biserica, în situația în care avea de ales *între a fi*, acceptând *noile condiții create* după 1945, și *a nu fi*, arătând opoziție fățișă noii puteri, atitudine similară cu sinuciderea” (p. 171).

Ultimul capitol din partea întâi este dedicat perioadei inaugurate de evenimentele din decembrie 1989, numită, de autor, „noua perioadă democratică” (pp. 239-338). Este un capitol foarte important, din cauza diferitelor curente de opinie, unele chiar contradictorii,

pe care semnatarul volumului le prezintă sistematic, argumentat, obiectiv și realist. Aici autorul, între altele, răspunde criticilor aduse de „unii intelectuali”, care după 1989 și-au dat toată osteneala pentru a incrimina Biserica Ortodoxă, prin unii slujitori ai săi, de colaboraționism și aservire de vechea putere (cea comunistă) afirmând că Biserica Ortodoxă Română, „după cinci decenii de ateism militant, n-a ieșit învinsă, ci, din contră, *biruitoare*, iar slujitorii ei, în marea lor majoritate și-au făcut din plin datoria, unii mergând până la sacrificiul suprem” (pp. 192-193). Accentuând rolul Bisericii „de a promova adevărul, dreptatea, libertatea, egalitatea și pacea dintre oameni”, autorul întrebă, evident retoric: „Unde a fost opoziția decisivă, directă și fățișă a acelor *intelectuali* din timpul regimului de dictatură comunistă și care a fost contribuția acelor în traversarea cu succes a *cerului întunecos* adus de regimul trecut?” (p. 193).

Capitolul se încheie cu descrierea succintă a organizării administrative a BOR după 1989: înființarea de noi eparhii, atât în țară cât și în diaspora, reactivarea celor vechi care fuseseră desființate, cu ierarhii din această perioadă, precum și realizările înregistrate; reorganizarea învățământului teologic seminarial și universitar (pp. 195-196), introducerea disciplinei Religie în învățământul public, apariția de

noi edituri și tipografii bisericești și, implicit, a numărului de publicații, inclusiv înființarea unor posturi de radio și televiziune, reluarea activității unor asociații creștine și înființarea altora noi, redeschiderea schiturilor și mănăstirilor desființate abuziv de comuniști, citorirea altora noi, după cum și ridicarea mai multor biserici și case parohiale. O atenție specială a acordat Biserica noastră activității social-filantropice, prin crearea de instituții sociale (cabinete medicale, spitale, cămine de bătrâni, case de copii, cantine și brutării sociale, ridicarea de capele în spitale, în unități militare, în penitenciare etc., deservite de preoți de caritate (p. 198). Nu sunt neglijate nici noile realități religioase apărute după 1989: „invazia sectarilor în viața românească” (p. 199), reactivarea Bisericii Greco-Catolice, precum și relațiile Bisericii noastre cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, dialogul cu Bisericele Vechi-Orientale, cu Bisericele Romano-Catolică și Veche-Catolică, cu Biserica Anglicană și cu cele Protestante etc. (p. 200), inclusiv ecumenismul „pe plan intern”.

Partea a doua, *Ierarhie și canonicitate*, cea mai mică din volumul de față, tratează mai multe aspecte, cel dintâi dintre ele referindu-se la „ierarhii de seamă” ai Bisericii noastre din perioada 1885-2000: episcopii Melchisedec Ștefănescu al Romanului, Nicolae Popea al Caransebeșului, Nicolae Ivan al

Vadului, Feleacului și Clujului, Varolomeu Stănescu al Râmnicului, Grigorie Comșa al Aradului, Nicolae Popoviciu al Oradiei, Vasile Coman al Oradiei, Casian Crăciun al Dunării de Jos, arhiepiscopii: Antim Nica al Dunării de Jos, Bartolomeu Anania al Vadului, Feleacului și Clujului, Nifon Mihăiță al Târgoviștei, Andrei Andreicuț al Alba Iuliei, Teodosie Petrescu al Tomisului, mitropoliții: Atanasie Mironescu, mitropolit primat, Irineu Mihălcescu al Moldovei, Nicolae Cotlarciuc al Bucovinei, Gurie Grosu al Basarabiei, Nicolae Bălan al Ardealului, Nicolae Colan al Ardealului, Vasile Lăzărescu al Banatului, Nicolae Mladin al Ardealului, Nicolae Corneanu al Banatului, Antonie Plămădeală al Ardealului, Nestor Vornicescu al Olteniei, Serafim Joantă al Germaniei, Daniel Ciobotea al Moldovei și Bucovinei, Teofan Savu al Olteniei; și patriarhii: Miron Cristea, Nicodim Munteanu, Justinian Marina, Justin Moisescu și Teoctist Arăpașu.

Un alt subiect este cel al *preoțimii ortodoxe române* (starea generală). După ce precizează că preoțimea „s-a identificat, și în această perioadă, cu aspirațiile neamului din care făcea parte; progresul sau regresul lui material și cultural a depins, de cele mai multe ori, de situația socială, economică ori de conjunctura politică a vremii” (p. 312), autorul prezintă modul în care erau pregătiți viitorii clerici, în diferite zone istorice.

Pregătirea teologică se făcea în Țara Românească, în prima parte a acestei perioade, în „seminarii teologice ori în institute de învățământ superior”, la Râmnic, Argeș, Buzău și Galați (cu patru clase), la Seminarul Central din București ori la Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București, mai apoi la Craiova, Câmpulung Muscel, Constanța și Seminarul monahal de la Mănăstirea Cernica. La mijlocul secolului al XX-lea funcționau doar trei seminarii teologice (la Curtea de Argeș, mutat apoi la București, la Buzău și la Mofleni-Craiova); după 1990 însă, au luat ființă în Mitropolia Munteniei și Dobrogei șaptesprezece seminarii teologice. Învățământul teologic superior s-a făcut multă vreme în cadrul Facultății de Teologie din București, iar în anii '90 în cele șase facultăți de teologie (pp. 313-314).

Cât privește Moldova, pregătirea viitorilor candidați la preoție s-a făcut, mai întâi, în cadrul seminariilor inferioare de la Roman și Huși, precum și în cel superior de la Socola, Iași. Mai apoi, la începutul secolului al XX-lea, au mai luat ființă seminarii teologice la Dorohoi, Pomârla-Botoșani și unul monahal la Neamț, mutat ulterior la Cernica. În perioada comunistă, în Moldova a funcționat un singur seminar (la Mănăstirea Neamț), după 1990 înființându-se zece seminarii teologice, între care și unul monahal, la Mănăstirea Agapia. Învățământul

teologic superior din Moldova a fost posibil grație Institutului Teologic Universitar din Iași, înființat în 1990, transformat în 1991 în facultate a Universității „Al. I. Cuza”. Autorul amintește și de participarea clericilor la evenimentele din 1907, la Primul și al Doilea Război Mondial, precum și de „umilintele și prigoanele” îndurate de aceștia în perioada comunistă (pp. 314-315).

În *Transilvania și Banat*, pregătirea teologică s-a făcut în Institutele Teologice-Pedagogice de la Sibiu, Arad și Caransebeș, devenite ulterior Academii Teologice, cărora li s-au adăugat cele de la Oradea și Cluj. Cu excepția Institutului Teologic din Sibiu, toate au fost desființate în perioada comunistă. După evenimentele din decembrie 1989, numărul facultăților de teologie a ajuns la opt. În aceeași perioadă, au luat ființă școlile de cântăreți bisericești și seminariile teologice din Cluj și Caransebeș, după 1990 numărul acestora crescând la douăsprezece, dintre care unul monahal, la Mănăstirea Prislop. De asemenea, este amintită participarea și contribuția clericilor la momentele de seamă din istoria acestor provincii românești, dar și suferințele îndurate în această perioadă: mișcarea memorandistă, perioada stăpânirii austro-ungare, Primul Război Mondial, Unirea cea Mare, Dictatul de la Viena și perioada comunistă (pp. 315-317).

În *Bucovina* a funcționat Facultatea de Teologie de la Cernăuți.

Clerul de aici, ca peste tot, s-a implicat activ în viața socială și națională, contribuind la păstrarea ființei naționale românești (p. 317).

În *Basarabia*, clericii s-au pregătit la seminariile teologice din Huși, Iași sau Ismail (mutat mai târziu la Galați), iar sub stăpânire rusească la cel din Chișinău. Tot aici a funcționat între 1926 și 1940 o facultate de teologie. În timpul stăpânirii rusești, clerul ortodox român a depus mari eforturi pentru păstrarea ființei naționale (p. 318).

Referindu-se, pe scurt, la diaspora românească, autorul tratează, tot aici, și *canonizarea sfinților în BOR*. Acest capitol conține mai multe subcapitole: condițiile „de bază” ale canonizării, canonizarea din 1950, generalizarea cultului sfinților cu moaște la noi în țară și canonizarea din 1992 (pp. 319-338).

Partea a treia, *Spiritualitate ortodoxă românească* (pp. 339-520), tratează, în șapte capitole, despre: predarea Religiei (ortodoxe) în școlile românești; despre învățământul teologic (seminarial și universitar); cultura teologică (lucrări de seamă); presa bisericească; arta și muzica bisericească; societăți și Asociații culturale ortodoxe românești și viața monahală.

Relativ la *predarea Religiei* în școală, autorul descrie structura unităților de învățământ, durata studiilor, obiectele din cadrul disciplinei (Dogmatica, Morala, Istoria bisericească universală, Tipic,

Liturgică etc.) și tematica lor, manualele după care se predă și autorii lor, titularii disciplinelor, cine avea drept de inspecție etc. Sunt amintite, de asemenea, și școlile confessionale, în care Religia se predă două ore pe săptămână, cea de-a doua fiind plătită din fonduri proprii. Dacă în perioada comunistă Religia a fost scoasă din sistemul public de învățământ, ea a fost reintrodusă după 1989, devenind, la solicitarea expresă a BOR, parte a curriculum (în învățământul primar, gimnazial și liceal), elevul (sau tutorele legal) având posibilitatea să refuze studierea ei. Autorul face o scurtă incursiune și asupra învățământului din Bucovina și Basarabia, referindu-se în același timp și la manualele de Religie apărute după 1989 (pp. 339-343).

Învățământul teologic este prezentat începând de la primele forme ale lui (școlile mănăstirești), continuând cu înființarea școlilor speciale (seminare, academii, facultăți), disciplinele și profesorii de seamă care le-au ilustrat, manualele didactice elaborate, după cum și școlile înființate după 1990 (seminarii și facultăți) (pp. 343-382).

Cultura teologică tratează, după afirmația autorului, „numai lucrările reprezentative”: ediții ale Sfinței Scripturi (fie Noul Testament separat, fie Vechiul și Noul Testament împreună), traduceri din operele Sfinților Părinți și ale Scriitorilor bisericești, literatura teologică

(pe facultăți și discipline) (pp. 383-449).

Presa bisericească, subliniază autorul, este relativ nouă, ea luând ființă „abia la începutul veacului al XIX-lea” (p. 449). Publicațiile bisericești apărute în acest interval de timp sunt menționate tot în funcție de provinciile istorice. Astfel, în *Țara Românească și Moldova*, autorul amintește de revista *Biserica Ortodoxă Română* (a Sfântului Sinod), *Orodoxul* (apărută la București), *Revista teologică* (la Iași), *Amvonul, Amvonul și Școala, Voința Bisericii Române, Vocea Bisericii, Teologul, Consolatorul, Școala și Biserica, Viitorul, revistă bisericească și didactică, Menirea preotului, Cuvântul adevărului, Revista Societății clerului argeșean Frăția, Păstorul Ortodox, Calea Vieții, Adevărul bisericesc, Cultura, Apostolul, Credința, Duminica Ortodoxă, Veste Bună, Foaia parohială, Tinerimea creștină, Cuvânt bun, Renașterea, Dumineca, Cuvântul parohiei, Buletinul Eparhiei Buzăului, Lumină pentru toți, Vestitorul, Gazeta satelor, Tomisul, Tomisul pentru popor, Glasul Bisericii, Mitropolia Moldovei, Cronica Romanului, Buletinul Eparhiei Hușilor etc.*

În *Transilvania și Banat* au apărut: *Telegraful Român, Biserica și Școala, Foaia Diecezană, Foaia pedagogică, Revista Teologică, Vatra școlară, Reuniunea învățătorilor români, Foaia ilustrată, Meseriașul român, Economistul, Luminătorul,*

Tribuna poporului, Libertatea, Gazeta poporului, Lumina satelor, Oastea Domnului, Glasul Domnului, Biserica Bănățeană, Altarul Banatului etc.

În *Bucovina* și *Basarabia* au apărut următoarele publicații: *Calendarul, Candela* (la Cernăuți), *Basarabia, Viața Basarabiei, Moldoveanul, Cuvânt moldovenesc, Glasul Basarabiei, Calendarul Basarabiei, Calendarul moldovenesc*, o publicație în limba rusă, *Buletinul eparhiei Hotinului, Buletinul eparhiei Cetății Albe-Ismail, Misionarul pentru popor etc.*

Dacă până în 1948, pe cuprinsul Patriarhiei Române au apărut publicațiile sus-menționate (și altele), începând cu anul amintit multe dintre ele și-au încetat apariția, altele și-au continuat existența (*Biserica Ortodoxă Română, Telegraful Român*), după cum au apărut și unele noi sau cu un nou titlu (*Studii Teologice, Ortodoxia, Glasul Bisericii, Mitropolia Moldovei și Sucevei, Mitropolia Ardealului, Mitropolia Olteniei, Mitropolia Banatului* și buletinul informativ extern (în limbile franceză și engleză) *Biserica Ortodoxă Română*).

După 1990, revistele mitropolitane și-au continuat apariția, unele cu titlurile modificate, apărând o mulțime de noi reviste și ziare bisericești.

În capitolul 5, *Arta și muzica bisericească*, autorul, referindu-se la arhitectura și pictura bisericească,

afirmă că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea ele au fost influențate de neoclasicism, însă, începând cu ultimul deceniu al aceluiași secol, „a început să se afirme specificul nostru național” (p. 459), inițiatorul și promotorul acestui curent fiind Alexandru Odobescu. El milita pentru „formarea unor arte naționale”, recomandând drept surse de inspirație „monumentele românești rămase din trecut”. Noul curent a prins viață prin arhitectii Ion Mincu, Gr. Cerchez, N. Ghica-Budești ș.a. Dacă în Moldova, în ciuda reminiscentelor ștefanieni, se poate sesiza o ușoară influență rusească, în Țara Românească se poate observa prezența stilului brâncovenesc. În schimb în Transilvania, „din pricina condițiilor istorice de până la 1918”, nu s-a putut dezvolta un stil arhitectonic similar cu cel din Țările Române. Cu toate acestea, afirmă autorul, „în ținuturile maramureșene, bihorene și chiar hunedorene, îndeosebi în localitățile sărace s-au ridicat biserici din lemn, caracteristice arhitecturii religioase românești din Transilvania” (p. 460). În continuare, sunt enumerate lăcașurile de cult reprezentative din această perioadă: Catedrala Mitropolitană din Iași, Catedrala Arhiepiscopală din Sibiu, Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, Catedrala Arhiepiscopală ortodoxă din Cluj, Catedrala Mitropolitană din Timișoara și multe altele. Sunt menționate,

de asemenea, și lăcașurile de cult edificate în afara țării (la Ierusalim, pe malul Iordanului, în Banatul iugoslav, în S.U.A., Canada, Australia și Noua Zeelandă), precum și mănăstirile restaurate în această perioadă (pp. 463-466).

Un subcapitol special autorul îl dedică *pictorilor și picturii bisericești*. El debutează cu precizarea că în „această perioadă se constată existența în paralel a două curente: cel bizantino-român (tradițional), în frescă, și cel apusean, bazat pe arta Renașterii italiene, îmbrățișat de pictorii cu *studii academice*, făcute în Austria, Germania, Italia sau Franța” (p. 466). Dacă în prima jumătate a secolului al XIX-lea au funcționat câteva școli de zugravi de factură bizantină (Cernica-Căldărușani și Buzău), în a doua jumătate a aceluiași secol unii dintre ucenicii lor au îmbrățișat stilul apusean renaștivist. Pictorii amintiți sunt: Constantin Lecca, Gheorghe Tattarescu, Mișu Popp, Nicolae Grigorescu, Dimitrie Teodorescu, Dumitru Gh. Nicoleanu, Nicolae Șolescu, Epaminonda Bucvșchi, pr. Vasile Damian, Filip Matei, Octavian Smighelschi, Gheorghe Baba, Ion Zaicu, Ștefan Luchian, C. Artachino, Costin Petrescu, Virgil Simonescu, Dimitrie Belizarie, Anastasie Demian, frații Eremia și Eugen Profeta. Sunt menționate Școala de pictură bisericească creată de patriarhul Miron Cristea și Comisia de pictură bisericească, cu legislația și evoluția celei din urmă,

precum și pictorii (zugravi, mozai-cari, restauratori) formați în ultimele decenii (și lucrările lor).

În subcapitolul *Sculptori și sculptura bisericească*, autorul aduce în atenție pe sculptorii care s-au remarcat prin executarea de iconostase și mobilier bisericesc „în stil tradițional românesc”, începând cu Școala de Arte și Meserii din București, apoi la firma Constantin Babic (București), dar și alții: Nistor și Iosif Bosioc, V. Manoliu, Ion Pâslea, Grigore Dumitrescu, Șabanof ș.a. În două subcapitole foarte mici autorul se referă la *diferite arte bisericești* (este vorba de ateliere de „ajustură, cizeleră, filigran și email”, ateliere de pictură, de „croitorie de odăjdii și haine bisericești”, ateliere de sculptură, de tâmplărie, de preparat tămâie și de turnat clopote, ateliere de țesătorie, de broderie artistică și de țesut covoare, ateliere de litografie și mase plastice etc.) și la *colecții de artă și de carte veche religioasă* (organizate și păstrate pe la unele dintre cele mai importante mănăstiri din țară, pe eparhii și ținuturi istorice).

Un subcapitol distinct îl reprezintă *muzica bisericească*. Făcând o scurtă introducere în muzica bisericească de până în această perioadă, autorul precizează că după „reforma hrisantică” muzica psaltică a pătruns și la noi „destul de repede”. Cei dintâi care s-au ocupat cu „românizarea” cântărilor din grecește sau din slavonește au fost Macarie Ieromonahul, Anton Pann,

dar și alți psalți din veacul al XIX-lea (p. 483). În continuare, sunt amintiți psalții și protopsalții români mai însemnați, pe provincii istorice, și compozițiile sau prelucrările lor. Astfel, în Muntenia și Oltenia au activat: Ștefan (Ștefanache Popescu), Varlaam Baranescu, Oprea Demetrescu, Nicolae Brătescu, Neagu Ionescu, Gheorghe Ionescu, Ioan Zmeu, Ieromonahul Serafim (Vintileanu), Nicolae Severineanu, Athanasie (Amfilohie) Iordănescu, Ion Popescu-Pasărea, Gheorghe Diaconu, Dimitrie Gheorghe, Grigore Costea, Ion Mardale, Chiril Popescu, Anton V. Uncu, Sebastian Barbu-Bucur și Alexie Buzera (pp. 485-491). În Moldova și Bucovina s-au evidențiat: Dimitrie Suceveanu, Gheorghe Cociu, Iosif Naniescu, Nectarie Frimu, Silvestru Morariu-Andrievici, Emanoil (Manolache) Zmeu, Gheorghe Dima-Iași, Grigore I. Gheorghiu, Nicolae I. Barcan, Theodor I. Stupcanu, Mihai Ursuleac, Filotei Moroșanu-Hanganu, Dimitrie Pipa, Alexandru Raicu, Chiril (Constantin) Arvinte, Victor (Vasile) Ojog și Vasile Ciureanu-Bodești (pp. 492-496). În Transilvania și Banat s-au remarcat: Nicolae (Nil) Poponea, George Ucenescu, Dimitrie Cunțanu, Traian Vulpescu, Atanasie Lipovan, Trifon Lugojan, Vasile Petrașcu, Celestin Cherebețiu, Dimitrie Cusma și Ioan Teodorovici.

Cum este și firesc, fiind vorba de muzică, nu putea fi trecută cu

vederea și muzica corală. Ca și la subcapitolul precedent, autorul enumeră compozitorii și operele lor, tot pe zone istorice. În Muntenia și Oltenia au compus: Ioan Cartu, Alexandru Flectenmacher, Theodor Georgescu, Eduard Wachmann, George Ionescu, George M. Ștephănescu, Alexandru Podoleanu, Nicolae Bănulescu, Ioan Bunescu, Dimitrie Georgescu-Kiriac, Ion Popescu-Pasărea, Gheorghe Cucu, Ioana Ghica-Comănești, Ștefan Popescu, Ion Cristu Danielescu, Ion Croitoru, Dimitrie Cuclin, Simeon Nicolescu, Ioan D. Chirescu, Nicolae Lungu, Ion Popescu-Runcu, Radu Antohie, Gheorghe Danga, Nelu Ionescu, Alexandru Delcea, Paul Constantinescu, Gheorghe Dumitrescu, Iulian Cârstoiu, Constantin Drăgușin, Marin Velea, Victor Frangulea și Nicu Moldoveanu (pp. 501-509). În Moldova și Bucovina au activat: Carol Miculi, Isidor Vorobchievici, Gavriil Musicescu, Ciprian Porumbescu, Eusebie Mandicevschi, Titus Cerne, Mihail Berzovschi, Gheorghe Mandicevschi, Teodor Teodorescu-Iași și Gavriil Galinescu (pp. 509-512). În Transilvania și Banat s-au remarcat: Dimitrie Cunțanu, Gheorghe Dima, Iacob Mureșianu, Nicolae (Nichi) Popovici, Ioan Vidu, Antoniu Sequens, Timotei Popovici, Nicodim Ganea, Augustin Bena, Francisc Hubic-Vertileanu, Sabin V. Drăgoi, Vasile Ijac, Liviu Tempea, Zeno Vancea, Petru Gherman, Sigismund

Toduță, Gheorghe Șoima, Ioan Brie, Ioan G. Popescu, Nicolae Belean, Vasile Grăjdian, Vasile Stanciu (pp. 512-516).

Capitolul 6 este dedicat *Societăților și Asociațiilor culturale ortodoxe românești*. Despre ele autorul, înainte de a le enumera, pe provincii, afirmă că au început să „sporească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, având ca scop „promovarea neamului românesc în circuitul național și universal [...], răspândirea culturii și a credinței străbune în rândul poporului român și Bisericii majoritare [...], o misiune filantropică, dar și un mesaj cultural” (p. 518). Majoritatea lor au funcționat până în 1948, când au fost desființate de noul regim, în parte fiind reînființate după 1989.

Capitolul 7 abordează subiectul *vieții monahale*. Cu „solide rădăcini în veacurile creștine primare”, monahismul românesc a „beneficiat din veacul al XIV-lea de influențele binefăcătoare ale isihasmului” (p. 520). Este subliniat rolul monahilor în istoria spirituală, culturală, națională etc. a țării noastre, dar și momentele de încercare prin care a trecut (secularizarea averilor mănăstirești în Țara Românească și Moldova, prigoana generalului Bukow în Transilvania). Sunt menționate nume de monahi și monahii care au jucat un rol important în istoria monahismului românesc din perioada interbelică și după aceea,

precum și persecuțiile la care a fost supus monahismul românesc în timpul stăpânirii comuniste. Autorul acordă o atenție specială monahismului românesc de după 1990, dând cifre concrete referitoare la numărul de așezăminte monahale și viețuitori.

Partea a IV-a, și ultima, este intitulată *Biserică-Stat-Societate*. În cele peste 130 de pagini, în două capitole și paisprezece subcapitole, autorul subliniază implicarea Bisericii Ortodoxe Române în „viața socială și națională”, dar și măsurile luate împotriva ei în perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XIX-lea și secolul al XX-lea.

În primul capitol al acestei părți este reliefată, pe scurt, contribuția Bisericii la momentele de răscruce din istoria neamului nostru: Memorandul (1882-1894), mișcările populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, Primul Război Mondial, înfăptuirea României Mari (unirea Basarabiei cu România, unirea Bucovinei cu România și unirea Transilvaniei cu România), cel de-al Doilea Război Mondial. Un subcapitol special este dedicat operei sociale a Bisericii Ortodoxe Române (pp. 592-614), aici fiind prezentată, foarte concentrat, atât lucrarea social-filantropică a Bisericii până în 1948, cât și după 1990, fiind menționate proiectele în domeniu.

Al doilea capitol, *Măsuri împotriva Bisericii Ortodoxe Române*

(pp. 614-663), tratează despre acțiunile maghiare împotriva românilor transilvăneni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (de pildă, *Legea naționalităților*, din 1868, prevedea că „în Ungaria nu există decât o singură națiune, cea ungară, *una și indivizibilă*, și că toți cetățenii Ungariei, indiferent de origine și limbă, sunt membri ai aceleiași națiuni. Limba oficială de stat era cea maghiară; limbile celorlalte naționalități pot fi folosite numai în limitele permise de unitatea statului”, p. 615).

Alte legi discriminatorii față de români au fost: *Legea numirilor de localități* (1897) (acestea trebuiau înscrise în documentele oficiale numai în limba maghiară), *Legea colonizărilor* (1904) (ungurilor colonizați li se acordau în Transilvania bunuri materiale la prețuri derizorii, iar unele chiar gratuit: biserică, școală, case, grajduri, animale etc.), *Legile școlare ale lui Apponyi* (articolul de lege XXVII din 1907 prevedea desființarea școlilor confesionale românești, slovace și sârbești și înlocuirea lor cu școli de stat, cu învățământ exclusiv în limba maghiară), *Legea lui Zichy (Janos)* (articolul XVI din 1913 prevedea creșterea salariilor învățătorilor confesionali până la 2000 de coroane, sumă imposibil de plătit de Biserica Ortodoxă, urmărindu-se astfel închiderea școlilor confesionale românești).

Autorul menționează și dezvoltă cele două planuri de maghiarizare

forțată a românilor: planul „secret de maghiarizare totală a românilor” din 1907 (susținut de Apponyi ș.a.) și planul din 1917 (al contelui Bethlen Istvan) „de distrugere a elementului românesc” din Transilvania (p. 616). În același context, însă în ordine cronologică, autorul se referă, cu bogate informații, și la *ocupația hortystă în nord-vestul Transilvaniei* (pp. 641-660), care a produs „numeroase atrocități, acțiuni represive și de deznaționalizare a populației românești de aici” (p. 648).

Aparținând aceleiași perioade, *Concordatul cu Vaticanul și urmările lui* sunt prezentate în paginile 633-641, astfel: contextul politic (de după 1918), încheierea relațiilor între România și Vatican (1920), discuțiile pe marginea încheierii concordatului (1921-1927), semnarea, prevederile și consecințele lui.

Mergând pe firul istoric, autorul dedică aproximativ trei pagini Bisericii Ortodoxe Române în *perioada comunistă*. Concret, vorbește de închiderea școlilor confesionale, a multor seminare teologice, de desființarea academiilor teologice și a unor eparhii, precum și de suferințele îndurate de slujitorii Bisericii noastre (au fost închiși 1413 preoți și profesori de teologie, dintre care 123 au murit în diferite închisori sau au fost împușcați, 12 au fost declarați dispăruți; vezi p. 661), dar și de greco-catolici sau romano-catolici. Autorul

amintește și de Decretul 410/1959 – prin care „au fost desființate numeroase mănăstiri și schituri ortodoxe”, iar „sute de monahi și monahii au fost scoși cu forța din acestea” –, de mișcarea „Rugul aprins”, după cum și de lăcașurile de cult dărâmate.

Volumul al III-lea, partea I, se încheie cu prezentarea Bisericii noastre în *societatea „democratică”* (atacurile la adresa Bisericii Ortodoxe Române din partea mass-mediei, a Bisericii Greco-Catolice, a multor „sectari de toate nuanțele ori religii necreștine orientale” și a celor care, în numele „drepturilor omului”, propagă încălcarea moralei creștine.

Concluziile finale (pp. 667-668) sunt urmate de o mulțime de anexe (scrisoarea patriarhului ecumenic Ioachim al III-lea către Sfântul Sinod al BOR, actul sinodal care cuprinde Autocefalia BOR

și relațiile BOR cu Patriarhia de Constantinopol, scrisoarea mitropolitului primat Calinic Miclescu către Patriarhul ecumenic, tomosul de recunoaștere a Autocefaliei BOR din partea Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, scrisoarea patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea către mitropolitul primat Calinic Miclescu, mesajul lui Carol I către Sfântul Sinod al Bisericii Române, demersurile pentru înființarea Patriarhiei Române, cuvântările și tomosul de ridicare în rang, fragment din cuvântarea patriarhului Justinian cu prilejul canonizării din 1950 etc.).

Lucrarea se încheie cu prezentarea unei vaste bibliografii, atât inedită, cât și edită (pp. 717-764), indicele de nume (pp. 765-798) și de locuri (pp. 799-820).

Pr. prof. dr. Ion VICOVAN

Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Dialog teologic și ecumenic*, vol. III, tom. II, EIBMBOR, București, 2006, 480 p.

Acest volum este împărțit în trei părți, fiecare având mai multe capitole.

Partea întâi ne aduce în atenție legăturile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe surori. După o mică introducere, autorul prezintă relațiile Bisericii noastre cu următoarele Biserici: Patriarhia Ecumenică de Constantinopol (pp. 11-28), Patriarhia Ale-

xandriei (pp. 29-33), Patriarhia Antiohiei (pp. 33-38), Patriarhia Ierusalimului (pp. 38-43), Biserica Ortodoxă Rusă (pp. 43-61), Biserica Ortodoxă Sârbă (pp. 61-66), Biserica Ortodoxă Bulgară (pp. 66-77), Biserica Ortodoxă a Georgiei (pp. 78-80), Arhiepiscopia Ciprului (pp. 80-82), Biserica Ortodoxă a Greciei (pp. 82-88), Biserica Ortodoxă a Poloniei (pp. 89-91), Biserica Ortodoxă

a Albaniei (pp. 91-93), Biserica Ortodoxă din Cehia și Slovacia (pp. 93-95), Biserica Ortodoxă a Finlandei (pp. 95-98) și cu Biserica Ortodoxă din Japonia (pp. 98-99). Structura acestor relații este identică, în sensul că sunt prezentate vizitele de ierarhi, prilejul cu care au avut loc, componența delegațiilor, obiectivele pe care le-au vizitat, întâlnirile ierarhilor noștri cu alți ierarhi la evenimentele comune Ortodoxiei (de pildă, cu prilejul întâlnirii Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe de la Constantinopol, în decembrie 2000), schimburile de scrisori etc.

Partea întâi se încheie cu un capitol dedicat *Conferințelor panortodoxe în veacul al XX-lea* (pp. 99-112). Aici, autorul se referă la următoarele conferințe: conferințele panortodoxe de la Constantinopol (1923) și Mănăstirea Vatoped (1930), Congresul profesorilor de Teologie Ortodoxă de la Atena (1936), conferințele panortodoxe de la Moscova (1948), Rodos (1961, 1963, 1964), Chambesy (1968), al II-lea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă de la Mănăstirea Penteli-Atena (1976), al III-lea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă desfășurat la Facultatea de Teologie Ortodoxă Greacă din Boston-S.U.A. (1987), al IV-lea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă din București (1996).

Atât în cazul conferințelor, cât și al congreselor, autorul menționează perioada când s-au desfășurat,

participanții, temele și autorii care le-au susținut, hotărârile luate etc.

Această parte se încheie cu câteva rânduri explicative despre Sfântul și Marele Sinod Panortodox: temele propuse (izvoarele și căile de transmitere ale Revelației divine, participarea laicilor la viața Bisericii, readaptarea dispozițiilor bisericești despre post, la cerințele actuale, impedimente la căsătorie, problema calendarului și sărbătorirea în comun a Paștilor, iconomia bisericească, diaspora ortodoxă, autocefalia și modul ei de proclamare, dipticele, relațiile Bisericilor Ortodoxe cu lumea creștină, Ortodoxia și Mișcarea ecumenică etc. Conferințele pregătitoare ale Sfântului și Marelui Sinod au avut loc, într-o primă fază, la Chambesy (1971, 1976, 1982, 1986, când s-au desfășurat conferințele panortodoxe presinodale) și apoi tot la Chambesy (1990, 1994 și 1999, când au avut loc întrunirile Comisiei interortodoxe pregătitoare) (p. 112).

Partea a doua este dedicată *Legăturilor Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici creștine* (pp. 113-324). Aici autorul face o prezentare a relațiilor Bisericii noastre cu: Bisericile Vechi-Orientale (pp. 113-156), Biserica Romano-Catolică (pp. 156-213), Biserica Veche-Catolică (pp. 213-235), Biserica Anglicană (pp. 235-297) și Bisericile Protestante, cea Luterană (pp. 297-319) și cea Reformată (pp. 319-324).

Ca și în partea precedentă, și aici, autorul enumeră întâlnirile care au avut loc, perioada, participanții și temele abordate.

Ultima parte, a treia, este închinată *Participării Ortodoxiei Românești la întâlniri ecumenice internaționale. Ecumenismul local în țara noastră* (pp. 325-354).

În concluzie, apreciind valo-

rea informațiilor (multe și diverse), precum și modul lor de prezentare (sistematic), felicităm autorul pentru cele două volume publicate, recomandându-le călduros tuturor cititorilor interesați de istoria ultimelor două secole ale Bisericii Ortodoxe.

Pr. prof. dr. Ion VICOVAN

Învățământul universitar vocațional la ceas aniversar – 2010. Studii și cercetări, Editura Doxologia, Iași, 2010, 594 p.

Volumul *Învățământul universitar vocațional la ceas aniversar – 2010. Studii și cercetări*, tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfinției Sale Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, este rodul Simpozionului internațional desfășurat în 2010, cu titlul „Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași: 150 de ani de la întemeiere și 20 de ani de la

renașterea învățământului teologic”, acțiune ce s-a înscris în șirul manifestărilor jubiliare ocazionate de înființarea Universității „Al. I. Cuza” din Iași, în care Facultatea de Teologie Ortodoxă a fost una dintre primele facultăți ale Universității.

Lucrarea apare în momentul când se vorbește tot mai mult despre dispariția iminentă a textului pe suport de hârtie. O simplă și sumară cercetare pe internet va arăta că omul modern simte nevoia de a scrie fără inhibiții și fără disciplină. Chiar profesorii sunt astăzi captivați de ideea „blogului” personal, unde se descoperă nu doar „specialistul”, ci și „profesorul om”.

Volumul este scris cu multă disciplină și profesionalism. El se remarcă prin câteva particularități care îl scot din spațiul banalului text de piață. Mai întâi, este o carte document, pentru că ea cuprinde nașterea, creșterea și maturizarea unui organism istoric viu:

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, continuatoarea tradiției învățământului academic ieșean.

Prin varietatea studiilor propuse cititorilor, acest volum este unul complex, aducând contribuții atât ale întemeietorilor, formatorilor și ostenitorilor, cât și ale colaboratorilor din țară și din străinătate. Privit astfel, răuvoitorii l-ar putea considera o lucrare sincretică, dar suntem convinși că lectura lui va conduce la concluzia că este o alcătuire sintetică. Pentru cei familiarizați cu pictura din Sala Pașilor Pierduți a universității ieșene, aș compara volumul de față cu „Omagiu întemeietorilor”, pictura lui Sabin Bălașa.

Prin faptul că, într-o anumită măsură, volumul se referă la trecut, acesta are și meritul de a arunca o privire spre viitor, mai exact asupra misiunii învățământului teologic în universități și a misiunii Bisericii în lumea tot mai secularizată, prin contribuții precum cea a Părintelui Viorel Ioniță, primul decan al Facultății, astăzi Secretar General interimar al Conferinței Bisericilor Europene, Geneva, Elveția, precum și a profesorului Pierre-Yves Brandt, decanul Facultății de Teologie din Lausanne, Elveția, sau Profesorul Helmut Hoping, fost decan al Facultății de Teologie din Freiburg, Germania, și mulți alții.

În sfârșit, prin formatul său și condițiile grafice deosebite, volumul

este un eveniment jubiliar. Se cuvine să menționăm contribuția Editurii Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei în a face dintr-o aparent simplă carte un monument, pe care, atunci când îl ai în față, vrei să îl citești ca pe o Sfântă Scriptură, cu sentimentul de respect, recunoștință și sfințenie.

Volumul are și alte merite legate de conținut și formă, dar, mai presus de toate, are menirea de a transmite mesaje, căci o lucrare fără mesaj nu justifică nici întreprinderea, nici investiția. Cel mai important este că el caută să aprindă sau să întrețină, după caz, respectul pentru tradiție și pentru munca înaintașilor. Tradiția este o componentă importantă a educației teologice academice, mergând înapoi în istorie până la modelul vasilian. Trăim un timp al schimbărilor de valori, când generația tânără este formatată după *gadget*-urile și informația de pe piață, importată și asimilată fără discernământ, în defavoarea înțelepciunii. Cartea propune ca erudiția să nu capituleze în fața informației.

Pe de altă parte, volumul scoate în evidență valoarea credinței în procesul didactic: Iisus Hristos este răspunsul la întrebarea existențială despre rostul și destinația vieții pe pământ. Rodul operei Sale răscumpărătoare poate fi acceptat doar prin credință, cea care oferă omului demnitatea de „chip al lui Dumnezeu” chemat la o relație personală

cu Dumnezeu și cu semenii. De aceea, reflecțiile teologice asupra credinței care ni se înfățișează în prezentul volum sunt mai degrabă precum o mare tumultuoasă, decât ca un lac liniștit. De altfel, aceasta este cu adevărat „academia”, locul dezbaterii.

Al treilea mesaj al lucrării este că teologia se definește ca slujire, după modelul slujirii lui Iisus Hristos. Modelele de preoți slujitori, de misionari și de profesori dăruți se constituie în surse de inspirație și încurajare pentru cei care aleg să studieze sau, mai simplu, să citească teologie, să trăiască autentic viața creștină. Absolvenții de teologie au avut mereu misiunea de a sluji, ca preoți, profesori, asistenți sociali, pictori sau restaura-

tori. Teologia nu conferă demnitate, nu asigură o carieră, ci oferă șansa de a sluji, fie în formă instituțională, fie în mod particular, în viața cotidiană.

Și totuși, o lansare de carte înseamnă punerea ei în vânzare, în librării. Cartea de față a fost scoasă în ediție limitată din rațiuni lesne de înțeles din 2008 încoace. Este momentul să ne întrebăm, mai puțin retoric, dacă se vor găsi mijloacele necesare pentru retipărirea ei în număr cât mai mare pe suport de hârtie, sau să explorăm mijloacele necesare de a o face accesibilă în mediul virtual, definitiv prezent în viața cotidiană!

Pr. lect. dr. Dan SANDU

